

קול הרחי

פנינים יקרים מלוקטים מספר קול דודי עה"ת ומועדים מאת הרח"ג רבי דוד פראגער שליט"א
נשיא ההתאחדות הקהילות החרדים בעיר הבירה לונדון יב"ו

בן נחור וגו' ויאמר השל' לו וגו' והנה רחל בו באה עם הצאן ויאמר הן עוד היום גדול לא עת האסף המקנה וגו' (כ"ט ב').

לכאורה תמוה למה לא אמר להם שאין עת האסף המקנה עד שאמרו לו והנה רחל בתו באה עם הצאן הלא מיד כשראה שם שלשה עדרי צאן היה לו לומר להם כן ולא לשאול מקודם אם יודעין את לבן וכו' ונראה דכשראה אותם שם חשב שהם בעלים של צאנם וממילא רשאים לעשות מה שרוצים אבל כשאמרו לו רחל באה עם צאן לבן הרי שלא היה צאן שלה אלא היא רועה של אביה וא"כ אין לה רשות להפסיק מרעה הצאן שהיא כשכירת יום ושלוחה של אביה וע"כ אמר עוד היום גדול וכו' ואף דרש"י מפרש דטענתו בין אם הם שכירי יום בין אם הם בעלים בכ"ז אין עת האסף המקנה עיקר הטענה ודאי היא רק אי שכירי יום הם דבעלים רשאי לעשות מה שנראה לו אף אי מפסיד ממון.

ויהי בבקר והנה היא לאה ויאמר אל לבן מה זאת עשית לי הלא ברחל עבדתי עמך ולמה רמיתני וגו' (כ"ט ב"ה).

אולי י"ל דהא דהוצרך יעקב לענין זה שרימה אותו לבן היה כנגד מה שהוא רימה את אביו בקחתו את הברכות שהיה מתכוין יצחק לברך בהם את עשו דאז נכנס הקטן במקום הגדול וכאן איפכא שבאה הגדולה במקום הקטנה ועוד יותר דבזה שלקח יעקב הברכות של עשו חל בו איזה נצוץ הטוב של עשו והוא הטוב שנתכוין יצחק להכניס בעשו אם היה מברך אותו והיה יעקב מורכב משני האחים עשו ויעקב וא"כ בדין היה שישא גם לאה שהיתה מיועדת לעשו ומובן למה לא היו אלו קידושי טעות דבלא"ה הלא הוא לא ידע ולא רצה את לאה ומג"ל דחלו קידושין ועוד דאח"כ כשהלך יעקב מאצל לבן וטען לו שרימה אותו עשרת מונים לא מצינו שטען נגדו שרימה אותו בהכניסו את לאה וה"ט דהא דרצה יעקב את רחל דוקא מפני שהיא הקטנה והיא ראויה ליעקב הקטן משורש נשמותו ולא רצה יעקב את לאה שהיא ראויה לעשו ועוד שהיו עיניה רכות מבכי שחשבה שצריכה לינשא לעשו הרשע וזה הסיור את יופיה אבל כשראתה שהחלק הטוב של עשו הוא ביעקב וזה הוא הזוג האמיתי שלה נשתנה מראה עיניה וגם ראה יעקב שהיא ראויה לו ושוב למפרע נתרצה בה.

ובזה יובן גם למה נשא יעקב שתי אחיות אף דהאבות קימו התורה קודם שניתנה דהוא היה באמת מורכב משני אחים ולא היה כאיש אחד לבד וממילא נראה דכל אחד מהאחים שבו נשא אחות אחת לבד וגם מובן דכשטענה רחל ליעקב והתרעמה עליו למה לא התפלל עבורה כמו אע"ה שהתפלל עבור שרה והוא השיב דשאני שרה שהכניסה את צרתה ואז גם רחל הכניסה את בלהה ול"ל כ"ז הלא היא עשתה כבר הרבה יותר מזה שכבר הכניסה את לאה במקומה ולהג"ל נראה שהכנסת לאה לא נחשבה הכנסת צרה דנתברר שהיא אשה הראויה ליעקב עבור חלק עשו שבו.

ועי"ל בזה דלהכניס לאה בזמן שהיא ידעה שיעקב אבינו רוצה בה ברחל אין זה מס"נ כ"כ משא"כ להכניס צרה בזמן שהיא לא נפקדה בזרע וירדה חשיבותה בעיני בעלה והצרה נפקדה בזרע ולקחת כל החשיבות זו היא מס"נ דומה להא דעשתה גם שרה ורק מס"נ זו היא שראויה לתת זכות ליבנות על ידה.

ולגבי הא דחלו כאן קידושי לאה אע"ג דמקח טעות בעלמא אינו קנין י"ל דבעלמא ה"ט דאנן סהדי דלזה לא היתה גמירת דעת מצד הקונה והמקנה אבל אצל יעקב כל מעשה שעשה היתה לו בו גמירת דעת גמורה מכח אמונתו ובטחונו דכיון דמן השמים נתאפשר הדבר היו ראויה דרך צריך להיות ומש"ה גם כשקנה את הבכורה מעשו אע"ג דהיה דבר שלא בא לעולם ואינו קנין אעפ"כ החשיבו יעקב לקנין ועל סמך אותו קנין גם לקח את הברכות מעשו וא"כ גם כאן עבור יעקב ראוי לו שיחולו קידושין בקנין כזה.

יש לאל ידי לעשות עמכם רע ואלקי אביכם אמש אמר אלי לאמר השמר לך מדבר עם יעקב מטוב עד רע וגו' (ל"א כ"ט).

לכאורה צריך להבין למה כתוב כאן לאמר ולעיל פסוק כ"ד כשדבר עמו הקב"ה כתוב רק ויאמר לו השמר לך פן תדבר עם יעקב מטוב עד רע ונראה דלבן הבין דכוונת הקב"ה כשאמר לו כן היתה שהוא יאמר ליעקב דברי הקב"ה דאל"כ אלא רצון הקב"ה היה רק שבאמת לא ידבר עמו א"כ היה צריך לצוות לו לחזור לביתו כיון דאינו יכול לדבר אתו מאומה וכיון דהקב"ה לא צוה לו לחזור לביתו הבין שיוכל ליפגש עם יעקב רק שיאמר לו שהוא מצווה לא לדבר מטוב עד רע כדי שידע יעקב מהנס שנעשה עבורו שהקב"ה נגלה ללבן לצורך זה ומש"ה אמר לו ליעקב אלקי אביכם וגו' אמר אלי לאמר וגו' היינו לאמר לך.

ויפגע במקום וגו' ויקח מאבני המקום וישם מראשתיו וגו' (כ"ה י"א).

וברש"י עשאן כמין מרוב סביב לראשו שירא מפני חיות רעות התחילו מריבות זו עם זו זאת אומרת עלי יניח צדיק את ראשו וזאת אומרת עלי יניח מיד עשאן הקב"ה אבן אחת וזהו שנאמר ויקח את האבן וכו' יש לפרש בדרך דרוש שכל זמן שתכלית האבנים לשמור מחיות רעות היינו סור מרע צריכות להיות מרובות דהרע יש בו בחינת ריבוי שכל אחד מסייתו יצרו לדבר אחר דזה עיקר יצרו לעבוד ע"ז וזה עיקר יצרו לג"ע וכו' והן חיות רעות ומרובות אבל כשהאבנים רוצות שיניח עליהם הצדיק את ראשו שכולן מכוונים לבחינת עשה טוב אז איכא אחדות שכל אחד מחוייב בציווי שוה לקיים כל מצות התורה להתקרב על ידן להקב"ה בדרך שוה ואז נעשו כל האבנים אבן אחת לבד.

והנה ה' נצב עליו ויאמר אני ה' אלקי אברהם אביך ואלקי יצחק הארץ אשר אתה וגו' (כ"ה י"ג).

עי' בעה"ט שהקשה למה נאמר רק ואלקי יצחק ולא נאמר ואלקי יצחק אביך כמו שנאמר אלקי אברהם אביך ואולי י"ל דה"ט דיצחק הוא עולה תמימה ומש"ה אסר לו הקב"ה לעיל פרשת תולדות לצאת לחו"ל וגם בסוף התוכחה שבפרשת בחוקתי כתיב [ויקרא כ"ו מ"ה] וזכרתי את בריתי יעקב ואף את בריתי יצחק ואף את בריתי אברהם אזכור וגו' ורש"י מפרש דאצל יצחק לא כתוב אזכור משום דאפרו צבור לפני ע"ג המחבא ע"ש וי"ל דמש"ה לא י"ח הקב"ה את יעקב ליצחק לקרותו אביך דיצחק לא היה נחשב שחי בכלל בעה"ז מהעקדה והלאה ולא היה מתייחס ליעקב בבחינת אב לבנו ורק מאברהם ירש יעקב והוא נקרא אביך ואולי מה"ט גם אומר הנביא [ישעי' כ"ט] לכן כה אמר ה' אל בית יעקב אשר פדה את אברהם אברהם דוקא ולא יצחק

וייקץ יעקב משנתו ויאמר אכן יש ה' במקום הזה ואנכי לא ידעתי (כ"ה ט"ז).

יש לעיין למה כתוב משנתו ודאי דאם וייקץ היינו משנתו ועוד צריך להבין מה שרש"י אומר בד"ה ואנכי לא ידעתי שאם ידעתי לא ישתני במקום קדוש כזה הלא ע"י השינה הגיע לו החלום וההבטחה והיה כדאי לו לישון ונראה דהפסוק בא לדייק דיעקב מתחילה ישן בלי לחלום וע"ז דוקא התחרט וזה מה שהפסוק דיין לומר וייקץ יעקב משנתו שהדגיש שמן השינה הוא דווקא על חלק השינה בלי חלום הוא שאמר אכן יש ה' וגו'

וידר יעקב נדר וגו' אם יהיה אלקים עמדי וגו' ונתן לי לחם לאכל ובגד ללבוש ושבתי בשלום אל בית אבי והיה ה' לי לאלקים וגו' וכל אשר תתן לי עשר אעשרנו לך (כ"ה כ').

רש"י מפרש דוהיה ה' לי לאלקים הוי חלק מבקשת יעקב ומהתנאי שהתנה היינו שיחול שמו ית' עליו ולא ימצא פסול בזרעו אבל הרמב"ן הרד"ק מפרשים דוהיה ה' לי לאלקים הוא כבר חלק מהבטחת יעקב היינו שאם יתן לו לחם וגו' אז יהיה ה' לו לאלקים וע"ש מה שפירשו בזה ואכתי צריך הסבר האין יתכן דיעקב אבינו ע"ה יעשה תנאים כדי לקבל ע"ע עול מלכות שמים ואפילו לדעת רש"י צריך ביאור האין עשה תנאים כדי להתחייב לתת מעשר ונראה דיעקב כל גווי קיבל ע"ע עול מלכות שמים בלי שום תנאי אלא שתלה עבודתו לפני ית' שתהיה לפי ההנהגה השולטת עליו מלמעלה בדרך מדה כנגד מדה דהקב"ה אמר לו בחלומו פסוק י"ג הארץ אשר אתה שוכב עליה לך אתננה ולזרעך והיה זרעך כעפר הארץ ופרצת ימה וקדמה וצפנה ונגבה ונברכו בך כל משפחות האדמה והבין יעקב שיש כאן שתי בחינות נפרדות האחת היא שהארץ תהיה שלו והיא הבטחה מצומצמת ועוד הבטחה אחרת רחבה מאד ופרצת ימה וגו' וע"כ אמר להקב"ה אם יהיה אלקים עמדי היינו שתהיה עמי הנהגה של מדת הדין והיא המצומצמת ויתן לי לחם וכו' וזה מגיע לי בדין דמאן דידיה חיי יהיב מזוני ע"פ ש"ס תענית ח: ושבתי בשלום אל בית אבי וגו' והיינו ההבטחה שרק בית אבי והיא הארץ הזאת לך אתננה וגו' גם אני תהיה עבודתי במדת הדין ויהיה ה' לי לאלקים היינו שאעבוד ה' בבחינת אלקים כביכול ואתן מעשר שאני מחוייב בדין אבל אם תתקיים ההבטחה הרחבה ופרצת וגו' ונברכו בך כל משפחות האדמה וגו' ויתקיים נחלת יעקב בלי מצרים אז גם אני תהיה עבודתי בבחינת החסד והנדבה הרבה יותר ממעשר.

וירא והנה באר בשדה והנה שם שלשה עדרי צאן וגו' ויאמר להם הידעתם את לבן להם יעקב אחי מאין אתם וגו' ויאמר להם הידעתם את לבן

בסוף פרשת ויצא כשנפגשו והשלימו ביניהם יעקב ולבן כתיב [בראשית ל"א מ"ה] ויקח יעקב אבן וירימה מצבה ויאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים ויקחו אבנים ויעשו גל ויאכלו שם על הגל ויקרא לו לבן יגר שהדותא ויעקב קרא לו גלעד ויאמר לבן הגל הזה עד בני וביתך היום על כן קרא שמו גלעד וגו'.

יש לדייק בלשון הפסוק שאצל יעקב כתיב ויקח יעקב אבן לשון קיחה וגם אבן אחת לבד ואילו כשדיבר לאחיו אמר להם לקטו אבנים לשון לקטו ולא לשון קיחה ואבנים הרבה ולא אבן אחת ויש אולי לומר דה"ט דהאבן שיעקב לקח היתה משלו ולא נחשבה לקיחתו ענין חיצוני אלא כאדם העושה בתוך שלו וחפציו וע"פ הא דמצינו בקרא דק"ש דכתיב ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך ודרשין במתני' דשלהי ברכות דף נ"ד. מבכל מאודך שתי דרשות א' בכל ממונך ב' בכל מדה ומדה שהוא מודד לך הוי מודה לו מאוד וי"ל דאין סתירה ביניהם דמי ששורש נשמתו מוקשר מאוד עם הקב"ה באמונה ובטחון גמור ורואה בכל דבר את יד ההשגחה בכל מדה ומדה אצלו גם הממון שלו נעשה כחלק מעצמותו דכיון דברור לו שמן השמים הוא דבא לו נעשה דבר רוחני ואין פירוד אצלו בין ממונו לגופו ונפשו דהכל בהשפעה מלמעלה ואצלו שייך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאודך הכל בשווה וזה שאמר הפסוק ויקח יעקב אבן וגו' שהיא אבן אחת סימן של איחוד בלי פירוד שהיא כאבן שנפלה לידו מן השמים להראות חיבתו לפניו ית' אבל אח"כ כשאמר יעקב לאחיו לקטו אבנים וגו' בשביל ממון כזה שיש בו ריבוי ופירוד לא די בלקיחה אלא צריך שתיעשה לקיטה והיא אסיפה מן החוץ.

ואולי מכוון הנ"ל להא דבפרשה שניה של ק"ש דכתיב ואספת דגן וגו' פליגי בה רשב"י ורבי ישמעאל בפרק כיצד מברכין ברכות דף ל"ה. אי המדובר שם בעושה רצונו של מקום ואעפ"כ הנהג בהם מנהג דרך ארץ לעבוד לאסוף תבואתו לצורך פרנסתו וכו' וזו דעת ר"י או דמדובר באין עושה רצונו של מקום ומש"ה צריך לעבוד בעצמו אבל כשעושה רצונו של מקום מלאכתו נעשית ע"י אחרים וזו דעת רשב"י ושם כתיב בתחילת הפרשה ולעבדו בכל לבבכם ובכל נפשכם וגו' אבל בכל מאדכם לא כתיב שם דבפרשה זו אין יחוד גמור של ממונו של אדם עם לבבו ונפשו כמו בפרשה ראשונה דלכו"ע משתעי האי פרשה שניה במי שעושה מלאכתו והממון הבא דרך מלאכה לא יוכל ליקרא בשם מאדכם שיהא בלי פירוד כלל.

ענין הנ"ל שצדיק שהוא במדרגה שבכל עניניו רואה בהם יד ההשגחה גם ממונו חביב לו מאוד כבר גילו אותו חז"ל אצל יעקב אבינו בשעה שעבר את מעבר יבן דכתיב פרשת וישלח [בראשית ל"ב כ"ה] ויותר יעקב לבדו ויאבק איש עמו וגו' ובחולין דף צ"א. אומרת הגמ' על זה שנשתייר על פכין קטנים מכאן לצדיקים שחביב עליהם ממונם יותר מגופם וכו'.

וכענין אפשר לומר לגבי ר"ש דבב"ק פרק הגוזל דף צ"ח: מבואר דס"ל דבר הגורם לממונו כממונו דמי וע"כ הגונב או מזיק פקדון של חמץ שעבר עליו הפסד מבית שומר שכר שחייב על גנבה ואבדה חייב לשלם שאם היה בעין היה השומר יכול להחזירו למפקיד ולומר לו הרי שלך לפניך אף דהוא אסור בהנאה ועתה שאין הפקדון בעין יצטרך השומר לשלם הרי דאף דאינו ממון מיהו גורם לממונו הוא וכמ"כ המזיק קרבנו של חבריו שחייב באחריותו חייב לשלם לו דאף דקרבנו לא חשיב ממונו הוי גורם לו הפסד ממון שצריך להפריש קרבן אחר.

וי"ל דתלויים הענינים זב"ז הא דחזר יעקב אבינו על פכים קטנים והא דס"ל לר"ש הגורם לממונו כממונו דכל שממונו חביב לו ביותר אצלו הגורם לממונו שוה לממונו דכיון דיתחסר ממונו והוא מחשיבו בחוש כאילו ניתן לו מיד ה' נמצא דהגורם לחסור ממונו הוי כפגוע במעשה ה' וכאילו מזיקו בגופו שהכל מעשה ה' וזו היא עצמה בחינת הצדיקים שממונם חביב עליהם כגופם.

בסה"ק קדושת לוי כתוב דשם גלעד שנתן יעקב אבינו לגל שבנה אי חלוקין אותו לשנים גל עד מרמז דב"ג בעומר כבר איכא ניצוץ של עד שהוא לשון עדי עד"ים או הורד עדיך של מ"ת דחג השבועות ע"ש ולהנ"ל איכא קשר בין יעקב אבינו לרשב"י בענין חשיבות ממון של אדם גדול ועוד קשר איכא בין יעקב אבינו שבפרשה זו לבין רשב"י שבל"ג בעומר הילולא דיליה היא דשם תחילת פרשת ויצא כתיב והנה סולם מוצב ארצה וראשו מגיע השמימה ומלאכי אלקים עולים ויורדים בו וגו' ובמדרש מובא שהמלאכים תמחו שראו במרכבה העליונה דמות דיוקנו של יעקב השוכב למטה והיו עולים ויורדים לראות שני פנים דומים האלה בשני מקומות נפרדים ומבואר דפני אדם של המרכבה הוא פניו של יעקב בחור האבות ואילו לגבי רשב"י נאמר בשר שישד רבי שמעון לביא המתחיל בר יוחאי נמשחת אשריך וכו' נעשה אדם נאמר בעבורך וכו' שהוא האדם המובחר שעבורו אמר הקב"ה בתחילת מעשה בראשית נעשה אדם שע"י שתיקן א"ע במערה במשך י"ג שנה זכה להתעלות ולהשיג מדרגת אדם הראשון קודם החטא וא"כ הרי דגם הוא מכוון כנגד פני אדם שבמרכבה ועוד דידוע מהזהר דרשב"י הוא ניצוץ מרעיא מהמינא שהוא משה רבינו ע"ה ומשע"ה יעקב אבינו ע"ה שניהם בחינת ספירת הדעת שיעקב הוא כנגד תפארת המקבל מן הדעת ומשה הוא הדעת עצמו ומובן למה דוקא אצל יעקב אבינו מצינו רמזים לרשב"י כדנ"ל ואולי יש גם רמז לזה בהא דכתיב שם ויקרא לו לבן יגר ש'הדותא ר"ת י"ש יעקב ש'מונן.

והנה בהא דכתיב שם ויאמר יעקב לאחיו לקטו וגו' פליגי רש"י עם הרמב"ן מי הם אחיו רש"י מביא בשם המדרש דהם בניו אבל הרמב"ן נוטה לומר דהם אחיו של לבן שבאו עמו ואולי אפשר לומר דלבן עצמו נסתפק למי נתכוין יעקב כשאמר לקטו אבנים דאם כדעת הרמב"ן רצה שגוים יעשו מלאכת ישראל היינו דס"ל לרשב"י שם בברכות דאי עושין ישראל רצונו של מקום מלאכתן נעשית ע"י אחרים והיינו אוה"ע ואם כדעת רש"י דאחיו היינו בניו רצה דישאל יעשו מלאכת עצמן והוי כר' ישמעאל הנ"ל וע"כ קרא לו לבן יגר ש'הדותא ר"ת י"ש כנגד שני התנאים ישמעאל ש'מעון להראות ספקו אבל כשראה אח"כ שיעקב קרא לו גלעד לרמז ליום ל"ג בעומר כפי דברי הקדושת לוי ראה דהוא ס"ל כדעת רשב"י במה שהזכיר ליומא הילולא דיליה וע"כ תיכף ומיד אח"כ אמר לבן הגל הזה עד בני וביתך היום על כן קרא שמו גלעד וגו' גם הוא קראו בשם המרמז לרשב"י לבד שכבר תמה הרמב"ן למה שינה לבן את שם הגל שקרא לו מקודם יגר שהדותא ועתה קרא ליה גלעד ולהנ"ל י"ל דמתחילה נסתפק לבן האם יעקב אבינו הלך בשיטת רשב"י או בשיטת רבי ישמעאל ואז קרא לגל בשם יגר שהדותא אבל אחרי שנתברר לו דכוונת יעקב לילך בשיטת רשב"י אז החליט לקרא אותו גם הוא בשם גלעד כמוהו.

ויש עוד לכוין להנ"ל הא דכתיב תחילת פרשת משפטים [שמות כ"א א'] ואלה המשפטים אשר תשים לפניך וגו' דרשו חז"ל לפניך ולא לפני עכו"ם דהמביא את דינו לפני שופטי עכו"ם אף אי דינין כדן ישראל מחלל את השם ומייקר שם ע"ז ע"י רש"י שם ובסה"ק מאור עינים מסביר שכיון שממונו של אדם בא לו מן השמים אם נתנה תורה רשות לדייני ישראל להפקיע ממון של זה לתתו לזה היינו דמן השמים קיבלו זכות זה להפקיע ממון הניתן דרך השפעה מן השמים אבל אם עשה כן ע"פ שופטי עכו"ם הוי כאילו מגלה דגם לעכו"ם יש כח להשתלט על ממון הנשפע מן השמים וא"כ מייקר שם ע"ז להשוותו וליתן לו קשר עם שמים בכח זה ע"ש והכל כדנ"ל.

עוד רמז מצינו להנ"ל לפני כן בפרשת ויצא בתחילת הפרשה [בראשית כ"ט י'] דכתיב ויהי כאשר ראה יעקב את רחל בת לבן אחי אמו ואת צאן לבן אחי אמו ויגש יעקב ויגל את האבן מעל פי הבאר וישק את צאן לבן אחי אמו והנה לשון ויגל מורכב משתי אותיות ל"ג בנוסף לשתי אותיות י"ו ומרמז הוי לשון ל"ג יום שמתחילת ספירת העומר עד יום ל"ג שבו וגם ל"ו יום שמל"ג בעומר עד חג השבועות סך הכל מ"ט יום ומלמדנו דהמ"ט ימים אלו הם בבחינת הסרת האבן שעל פי הבאר וגילוי הבאר והמים שמתחת לאבן דאין באר אלא למים חיים ואין מים חיים אלא תורה והלוקח אבן מעל פי הבאר עושה בב"א שני דברים מסיר האבן ומגלה המים ולכן נחלק לשון ויגל לשני חלקים ל"ג וי"ו דב"ל"ג ימים ראשונים של הספירה מסיר האבן והוא היצ"ה כדמצינו שם בבעה"ט על המקום שמביא מסורת דכאן כתיב ויגל את האבן וכתיב בתהלים ט"ז ויגל כבודי ודריש מזה בעה"ט דכשיתקיים ויגל האבן להסיר היצ"ה אז יגל כבודי היינו שכינה ע"ש וכשמגיע יום ל"ג ואז מתגלה זכותו של רשב"י ביום זה ומכאן והלאה נתגלים המים שהם התורה בתוקפה בבחינת מים חיים והיינו סודות התורה הנותנין חיות בכל התורה ומקרבין ישראל לאביהם שבשמים וע"כ אמר לו רעיא מהמינא סוף פרשת נשא לרשב"י בהאי אולפנא זוהרא דילך יפקון מן גלותא ברחמי.